



ПРОБЛЕМИ ТА СУДЖЕННЯ

УДК 342.727

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.3>

Д. Волкова,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сучасна Україна, як і багато інших зарубіжних країн на сучасному етапі свого розвитку, стикається з різноманітними викликами і завданнями, коли йдеться про правовий статус релігійних організацій, особливо у частині їхнього впливу на суспільство. У цьому контексті дослідження системи релігійних організацій та їхньої видової класифікації стають надзвичайно важливим завданням. Ця робота присвячена аналізу системи релігійних організацій в Україні та їхнього місця в сучасному конституціоналізмі.

Сучасний конституціоналізм України визнає важливість гарантування релігійних свобод громадян. Забезпечення права на вільне вираження власної релігійної переконаності є однією з головних цілей цього напрямку. Також варто зазначити, що держава відіграє важливу роль у регулюванні відносин між релігійними організаціями і суспільством. Забезпечення релігійної нейтральності та рівних можливостей для всіх релігійних груп є ключовим завданням у контексті конституціоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання систематизації та класифікації у конституційному праві є доволі поширеними (дивись, наприклад, [1-6]). Але, у випадку

з дослідженням релігійних організацій, це твердження не є вірним. Так, дослідники часто пропонують угрупувати ці організації, аналізуючи їх правове становище в Україні зокрема та у світі у цілому, однак не усі пропозиції є прийнятними для науки та практики конституційного права.

Наприклад, Остапеч Ю.О., Мегела Р.Р. систематизували релігійні організації у залежності від того, яке фінансування вони отримують, та виокремили такі групи:

«1. Пряме фінансування (передбачається надання коштів державою релігійним організаціям).

2. Збір спеціального «церковного податку». Він витрачається згідно з побажанням платників.

3. «Церковний податок», який надходить в розпорядження релігійних лідерів певних церков, деномінацій чи релігійних організацій, і витрачається на його розсуд.

4. Конфесії не отримують фінансування чи допомоги від держави і існують виключно за рахунок пожертв та ін.» [7, с. 111-112].

Хоча автори і ведуть мову про те, що ними класифіковані релігійні організації, з наведеної вище цитати очевидно, що йдеться про класифікацію способів фінансування релігійних організацій. А тому сформульоване у назві статті питання залишається



- секти і релігійні групи: можуть мати нетрадиційні вчення і практики;
 - еkleктичні релігійні організації: поєднують елементи різних релігій.

4. За головними завданнями і діяльністю:

- церкви: зосереджені на богослужіннях та релігійних обрядах;

- релігійні благодійні організації: займаються благодійністю, допомогою у найбільш вразливим групам населення;

- релігійні освітні організації: пропагують вчення своєї релігії і надають релігійну освіту.

Ця класифікація дозволяє розуміти різноманітність релігійних організацій і їх різні ролі в суспільстві та культурі. Важливо враховувати, що ця різноманітність може сильно відрізнятися в різних країнах і регіонах світу. Також варто зазначити, що ці класифікації не дуже поширені в Україні – ймовірно, через те, що Конституція України 1996 року не містить відповідних положень [8], а Закон України від 23 квітня 1991 року «Про свободу совісті та релігійні організації», починаючи з 1991 року, наводить дещо інший перелік видів релігійних організацій в Україні, а саме: релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Також у цьому Законі зазначено, що релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями) [9].

Тобто, у Законі «Про свободу совісті та релігійні організації» перераховано в межах однієї статті усі види релігійних організацій, які можуть утворюватися та легально діяти на території України. Хоча цей Закон є чинним доволі давно, та до нього неодноразово вносились зміни та доповнення, вони ніколи не стосувались класифікації релігійних організацій. Це надає підставу сформулювати тезу про те, що на сучасному

етапі розвитку конституційного права України у такій класифікації не має необхідності.

На користь такого аргументу свідчать і ті малочислені праці фахівців, що досліджували правове становище релігійних організацій в Україні.

По-перше, це роботи Є.Є.Додіної, яка досліджувала правовий статус релігійних організацій в одній з галузей публічного права – в адміністративному праві, та успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні» [10]. У цій дисертації вона не аналізує питання систематизації та класифікації релігійних організацій, лише цитує відповідний їх перелік, наведений у Законі «Про свободу совісті та релігійні організації».

Після успішного захисту своєї дисертації, Є.Є. Додіна не припинила дослідження у цьому напрямі, та у 2008 році видала наукову статтю на тему «Правові засади визначення видів релігійних організацій». Однак, у цій статті жодних пропозицій щодо класифікаційних підстав та класифікаційних груп релігійних організацій в Україні сформульовано не було [11]. Авторка лише зробила огляд тих пропозицій, які сформульовані соціологами, політологами та фахівцями з інших суспільних наук.

По-друге, доцільно звернути увагу на наукову статтю авторства Д. А. Дмитрієва на тему «Релігійні організації як суб'єкти адміністративного права». Автор доволі значну увагу приділяє сутності релігійних організацій та формулює доволі вдале їх визначення, яке може ефективно застосовуватись у публічно-правових дослідженнях. А саме, він пропонує уважати, що «під релігійною організацією слід розуміти добровільне, некомерційне об'єднання осіб, створене для задоволення своїх релігійних потреб, яке діє відповідно до свого статуту» [12, с. 74]. Що ж до кла-



сифікацій релігійних організацій, то він розглядає ті з них, які розроблені фахівцями з інших наук (не юридичних). На сторінках 72-73 статті наводяться різноманітні підстави для класифікацій та класифікаційні групи – але жодна з класифікацій не є авторською, жодна з класифікацій не є юридичною.

Висновок. Резюмуючи, слід зазначити, що система релігійних організацій в Україні є різноманітною та складною, і вона має велике значення для суспільства та конституціоналізму. Вивчення її структури та розвитку важливо для забезпечення релігійних свобод і гармонії в суспільстві. Розуміння ролі релігійних організацій у сучасному конституціоналізмі допомагає сприяти подальшій розбудові толерантного та багатокультурного суспільства.

Законодавство України в сфері релігії досить докладно описує всі види релігійних організацій, які можуть функціонувати в країні. Закон України від 23 квітня 1991 року «Про свободу совісті та релігійні організації» існує вже досить давно, і хоча в нього вносили зміни, вони ніколи не стосувались класифікації релігійних організацій. Внаслідок цього виникає аргумент, що на сучасному етапі розвитку конституційного права України можливо вже немає потреби в такій докладній класифікації релігійних організацій. Такого ж висновку можна дійти на підставі аналізу доктринальних публікацій фахівців з публічного права.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у тому, щоб ефективно відслідковувати динаміку у цій сфері та запропонувати класифікації релігійних організацій у науці конституційного права тоді, коли необхідність у них виникне на практиці.

Метою статті є формулювання пропозицій щодо актуальних на сучасному етапі розвитку україн-

ської науки конституційного права класифікацій релігійних організацій.

Сформульовано, що для кращого розуміння сучасної системи релігійних організацій в Україні необхідно звернутися до історичного контексту. Україна має довгу історію релігійних традицій, яка включає в себе православ'я, греко-католицизм, католицизм, іслам та інші віросповідання. Історичні події, такі як Реформація та Конфесійні війни, мали великий вплив на формування релігійної ситуації в регіоні. Все це викликало існування так званої «сучасної релігійної мозаїки» – у цьому Україна подібна до більшості європейських країн.

Зазначено, що система релігійних організацій в Україні є різноманітною та складною, і вона має велике значення для суспільства та конституціоналізму. Вивчення її структури та розвитку важливо для забезпечення релігійних свобод і гармонії в суспільстві. Розуміння ролі релігійних організацій у сучасному конституціоналізмі допомагає сприяти подальшій розбудові толерантного та багатокультурного суспільства. Наведено класифікації релігійних організацій, розроблені фахівцями, що не є правознавцями.

Підкреслено, що законодавство України в сфері релігії досить докладно описує всі види релігійних організацій, які можуть функціонувати в країні. Закон України від 23 квітня 1991 року «Про свободу совісті та релігійні організації» існує вже досить давно, і хоча в нього вносили зміни, вони ніколи не стосувались класифікації релігійних організацій. Внаслідок цього сформульовано аргумент, що на сучасному етапі розвитку конституційного права України можливо вже немає потреби в такій докладній класифікації релігійних



організацій. Такого ж висновку можна дійти на підставі аналізу доктринальних публікацій фахівців з публічного права.

Підкреслено, що перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у тому, щоб ефективно відслідковувати динаміку у цій сфері та запропонувати класифікації релігійних організацій у науці конституційного права тоді, коли необхідність у них виникне на практиці.

Ключові слова: релігійні організації, свобода совісті, свобода віросповідання, Конституція України, конституційні основи створення та діяльності релігійних організацій, конституційний статус релігійних організацій.

Volkova D. Classification of Religious Organizations in Ukraine

The purpose of the article is to formulate proposals regarding classifications of religious organizations that are relevant at the current stage of the development of the Ukrainian science of constitutional law.

It is stated that for a better understanding of the modern system of religious organizations in Ukraine, it is necessary to refer to the historical context. Ukraine has a long history of religious traditions, which includes Orthodoxy, Greek Catholicism, Catholicism, Islam and other faiths. Historical events such as the Reformation and Confessional Wars had a great influence on the formation of the religious situation in the region. All this caused the existence of the so-called "modern religious mosaic" – in this Ukraine is similar to most European countries.

It is noted that the system of religious organizations in Ukraine is diverse and complex, and it is of great importance for society and constitutionalism. Studying its structure and development is important

for ensuring religious freedom and harmony in society. Understanding the role of religious organizations in modern constitutionalism helps to promote the further development of a tolerant and multicultural society. The classifications of religious organizations developed by specialists who are not legal experts are given.

It is emphasized that the legislation of Ukraine in the field of religion describes in sufficient detail all types of religious organizations that can function in the country. The Law of Ukraine of April 23, 1991 "On Freedom of Conscience and Religious Organizations" has been in existence for quite some time, and although changes were made to it, they never concerned the classification of religious organizations. As a result, the argument was formulated that at the current stage of the development of the constitutional law of Ukraine, there may no longer be a need for such a detailed classification of religious organizations. The same conclusion can be reached based on the analysis of doctrinal publications of specialists in public law.

It is emphasized that the prospects of further research in this direction are to effectively monitor the dynamics in this area and to propose classifications of religious organizations in the science of constitutional law when the need for them arises in practice.

Key words: religious organizations, freedom of conscience, freedom of religion, Constitution of Ukraine, constitutional bases of creation and activity of religious organizations, constitutional status of religious organizations.

Література

1. Volkova D.E. Genesis of the constitutional regulation of freedom of associations in Ukraine. Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2020. № 6. С.53-57.
2. Волкова Д.Є. Конституційні засади створення та функціонування релігій-



них організацій. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 4. С. 3-6.

3. Mishyna N. V. *Role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: bibliographical review*. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 146-151.

4. Mishyna N. *Ukrainian Legislation on Associations: Constitutional Axiology And The European Court Of Human Rights' Case Koretskyu and Others v. Ukraine*. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2022. Т. 31. С. 57-63.

5. Qaracayev C. *Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2022. № 57. С. 24-27.

6. Qaracayev C. *Individual constitutional complaint in the Republic of Azerbaijan*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2023. № 63. С. 34-37.

7. Остапець Ю.О., Мегела Р.Р. *Релігійні організації та види фінансування релігійних організацій*. *Регіональні студії*. 2021. № 25. С.110-113.

8. Конституція України 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

9. *Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

10. Додіна Є. Є. *Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07*. Одеса, 2001. 176 с.

11. Додіна Є. Є. *Правові засади визначення видів релігійних організацій*. *Наукові праці НУ "ОЮА"*. 2008. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/521/Dodina_E_E_Pravovi_zasady_vydiv_religiynyh_organizatsiy.pdf

12. Дмитрієв Д. А. *Релігійні організації як суб'єкти адміністративного права*. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 2. С. 69-75.

